Всесвітня література

В СЕРЕДНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Щомісячний
науково-методичний журнал

- НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ
- АВТОРСЬКІ УРОКИ
- ДАЙДЖЕСТ

№ 6 (302). Червень, 2005

Видається з вересня 1976 року.
До 1993 року — журнал "Русский язык и литература в средних учебных заведениях Украины",
з січня 1993 року до квітня 1996 року — журнал "Відродження".

Головний редактор
І.Я.НЕНЬКО, канд. філол.наук

Редакційна колегія:
О.М.БЄЛЯЄВ, д-р пед. наук;
К.І.БИКОВА, канд. пед. наук;
М.І.БОРЕЦЬКИЙ, канд. філол. наук;
Л.В.ВОЗНЮК, д-р пед. наук;
Є.В.ВОЛОЩУК, канд. філол. наук;
В.В.ГЛАДИШЕВ, канд. пед. наук;
Є.П.ГОЛОБОРОДЬКО, д-р пед. наук;
Т.Н.ДЕНИСОВА, д-р філол. наук;
Д.В. ЗАТОНСЬКИЙ, д-р філол. наук;
Ю.І.КОВБАСЕНКО, канд. філол. наук;
Ж.О.КОШКІНА;
Ю.Б.КУЗНЕЦОВ, д-р філол. наук;
Л.Ф.МІРОШНИЧЕНКО, д-р пед. наук;
Д.С.НАЛИВАЙКО, д-р філол. наук;
О.М.НІКОЛЕНКО, д-р філол. наук;
Н.Г. ОЗЕРОВА, д-р філол. наук;
С.М.ПРИГОДІЙ, д-р філол. наук;
Г.М.САГАЧ, д-р пед. наук;
С.І.САФАРЯН, канд. пед. наук;
О.В.СУХОМЛИНСЬКА, д-р пед. наук;
Б.Б.ШАЛАГІНОВ, д-р філол. наук;
Л.І.ШЕВЧЕНКО, д-р філол. наук;
Н.І.ШИНКАРУК

Методична рада:
Л.С.ЗІНЕВИЧ, І.М.РАДА,
Л.Л.КОВАЛЬОВА, Т.П.ЧЕРЕДНИК,
Л.В.МЕЛЬНИКОВА, М.Є.ЧУБАРОВА,
О.П.ПЕРВАК, Г.Н.ШАПІРО,
І.М.ПЕРЕДЕНКО, Ф.М.ШТЕЙНБУК,
О.М.ПИСАРЕНКО, В.А.ЮРЧАК,
О.Д.ЯНЧУК

Заступник головного редактора
Ю.Г.МОРОЗОВ
Відповідальний секретар
Н.Н.ПЛАЧИНДА
Редактор Т.М.ГРЕВЦЕВА
Літературний редактор Н.П.ГАЛАНЕВИЧ

Київ.
Видавництво "Педагогічна преса"
Директор Ю.Б.КУЗНЕЦОВ
Головний редактор О.В.КОСТЕНКО

© "Всесвітня література в середніх навчальних закладах України", 2005

ЗАСНОВНИК
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗМІСТ

НОВА ШКОЛА: ПРАКТИКА, ПРОБЛЕМИ

Динаміка розвитку методичних ідей авторської школи професора Л. Ф. Мірошниченко — 2

МІРОШНИЧЕНКО Л.Ф. Актуальні проблеми методики викладання світової літератури — 5

КУЦЕВОЛ О.М. Методична творчість учителя літератури — потреба сучасної школи — 9

ВІТЧЕНКО А.О. Вивчення світової драматургії як методична проблема — 14

МЕЛЬНИК А.О. Ігри на уроках зарубіжної літератури (Спроба їх класифікувати) — 20

МЕТОДИКА, ПОШУК, ДОСВІД: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ВИХОВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ ОСОБИСТОСТІ

ІСАЄВА О.О. Соціологічний аспект проблеми читання творів зарубіжної літератури школярами — 25

СВЕТЕНОК Л.К. Чи можна виховати кваліфікованого читача без врахування його інтересів? (До питання про визначення кола читацьких зацікавлень школярів) — 29

ОСТРОВСЬКА Г.О. Навчити учнів сприйняття художніх категорій простору і часу — 33

МЕТОДИКА, ПОШУК, ДОСВІД: КОМПАРАТИВНЕ НАВЧАННЯ

КЛИМЕНКО Ж.В. Розкриття значення перекладної літератури як важливого чинника формування української нації — 36

БАБЕНКО В. М. Порівняльний аналіз оригіналу й перекладу під час вивчення зарубіжної літератури — 39

УДОВИЧЕНКО Л.М. Вивчення образу-персонажа у національному та загальнолюдському вимірах (На матеріалі творчості Е. Золя та І. Франка) — 42

МЕТОДИКА, ПОШУК, ДОСВІД: ПОЗАКЛАСНЕ ЧИТАННЯ

БИЦЬКО О.К. Організація позакласного читання творів східних літератур (Принципи та методичні рекомендації до уроків такого читання) — 46

МЕТОДИКА, ПОШУК, ДОСВІД: МАТЕРІАЛИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ

ГЛЄБОВА Ю.А. Вивчення теорії літератури з використанням наочності — 51

ХОЛОДНА Ю.М. Ораторське мистецтво М. Гоголя (Матеріали та методичні поради до уроків за повістю "Тарас Бульба") — 54

НАГОРНА А.Ю. Осягаючи творчу манеру письменника крізь призму його філософських ідей (На матеріалі роману "Чума" А. Камю) — 61

Ігри на уроках зарубіжної літератури

Спроба їх класифікувати

Ігри сьогодні виходять на новий, високий рівень, використовуються різноманітно й результативно.

С. Шмаков

Свідоме ставлення до дидактичної гри як засобу літературного розвитку учнів 5 — 7 класів передбачає науково обґрунтований системний підхід до навчально-ігрової діяльності, зокрема чіткого визначення суті літературної гри, її місця на уроці, переосмислення педагогічних можливостей, доцільного поєднання з іншими методами, прийомами та видами навчальної діяльності. Цілеспрямоване використання гри на уроці зарубіжної літератури передбачає орієнтування вчителя у широкому розмаїтті ігор з літератури. Тільки обізнаність з особливостями конкретного виду ігор забезпечить ефективне вирішення навчальних завдань, опосередкованих ігровою взаємодією вчителя й учнів.

З метою класифікації літературних ігор слід вирішити такі завдання:

- ✓ дослідити відомі в методичній науці літературні ігри різних видів;
- ✓ з'ясувати основні критерії класифікації;
- ✓ визначити тотожні риси ігор із літератури;
- ✓ об'єднати літературні ігри за спільними ознаками у певні групи;
- ✓ обґрунтувати створену класифікацію літературних ігор.

Створенню власної класифікації літературних ігор передувала робота з вивчення попередніх спроб їх класифікацій (О. Бєлова [1] , Д. Білецький [2], Л. Гінзбург [3], Д. Захарук [4], Є. Карсалова [5], Т. Македон [6], А. Мартинець [7], О. Куцевол [8], Г. Пронцова [9], І. Тихомирова [10], З. Юрченко [12]). Аналіз публікацій у фаховій періодиці, які репрезентують результати досліджень за останні 40 років, засвідчив, що в методиці літератури не існує єдиного підходу до розподілу ігор із літератури, а досліджені класифікації не враховують сучасних тенденцій ігрової практики, відрізняються розрізненістю й неповнотою та потребують удосконалення.

Тільки обізнаність з особливостями конкретного виду ігор забезпечить ефективне вирішення навчальних завдань, опосередкованих ігровою взаємодією вчителя й учнів.

Ґрунтовно розроблена класифікація літературних ігор утворить чітку систему, яка допоможе орієнтуватися у різноманітних видах ігор, осягнути сутність, функції та значення навчальних ігор у процесі вивчення зарубіжної літератури.

Спираючись на практику викладання зарубіжної літератури, використовуючи як власні спостереження, так і опублікований у фаховій періодиці досвід організації навчально-ігрової діяльності у процесі вивчення літератури, ми дійшли висновків, що літературні ігри можна класифікувати за такими ознаками:

- ▲ метою;
- ▲ характером пізнавальної діяльності;
- ▲ видом діяльності;
- ▲ засобами організації;
- ▲ особливостями мовленнєвої діяльності;
- ▲ кількістю учасників;
- ▲ підготовкою;
- ▲ тривалістю;
- ▲ засобами керівництва;
- ▲ формою проведення.

Відповідно до *мети*, ми поділяємо літературні ігри на *актуалізуючі, формуючі, узагальнюючі, контрольно-корекційні, комбіновані*. Такі ігри використовуються на тому чи тому етапі уроку або на певному етапі вивчення художнього твору. Під час підготовки до сприйняття художнього твору доцільно проводити літературні ігри, які активізують читацький і життєвий досвід учнів, сприяють зацікавленню художнім твором чи особистістю письменника. Ігри, організовані на початку вивчення теми, також стимулюють мотивацію подальшої діяльності учнів, а порушені в них проблеми передбачають подальше розв'язання на наступних уроках.

На етапах сприйняття та аналізу художнього твору переважатимуть формуючі ігри, тобто такі, що сприяють розширенню й поглибленню знань із літератури, спонукають учнів до вдумливого, уважного читання, готують до використання елементів аналізу художнього твору, вчать стисло характеризувати й порівнювати персонажів твору, знаходити в тексті зображальні засоби мови тощо.

Узагальнюючі ігри застосовуються на підсумковому етапі вивчення художнього твору або під час підбиття підсумків уроку. Мета узагальнюючих літературних ігор — перевірити розуміння учнями прочитаного твору й зроблені ними висновки; узагальнити й систематизувати вивчене, а також спонукати школярів самостійно працювати над художнім твором і додатковою літературою. Узагальнюючі ігри доцільні також після вивчення творчості письменника, певної теми або розділу, наприкінці семестру чи навчального року. Відповідно до цього змінюється зміст та обсяг навчального матеріалу.

На підсумковому етапі вивчення художнього твору також проводяться різноманітні ігри з метою контролю, корекції та оцінювання знань учнів. Специ-

фіка предмета "Зарубіжна література" та сучасні підходи до оцінювання навчальних досягнень учнів передбачають використання активних засобів контролю, таких як, скажімо, тестування. Більшість тестів із зарубіжної літератури для учнів 5 — 7 класів можуть бути представлені в ігровій формі, а саме: як літературні вікторини; завдання на встановлення відповідності, послідовності, усунення неточностей; розв'язання головоломок, ребусів, кросвордів тощо.

Комбіновані ігри поєднують у собі кілька цілей. Наприклад, на заключному етапі роботи з художнім твором — виконанні учнями творчих усних та письмових робіт — літературна гра сприятиме узагальненню здобутих на попередніх етапах знань й формуванню вмінь їх практичного застосування.

В основу типології літературних ігор за характером пізнавальної діяльності учнів покладено теорію поетапного формування розумових дій (П. Гальперін, Н. Тализіна), згідно з якою розумовий розвиток (як і засвоєння знань, умінь та навичок) відбувається поетапно: від "матеріальної" (зовнішньої) діяльності до внутрішнього розумового плану. Враховуючи дидактичну мету уроків та етапи вивчення художнього твору, ми з'ясували, що всі літературні ігри різняться між собою **рівнем вимог до характеру пізнавальної діяльності** учнів. Відповідно до цього було виділено такі літературні ігри: 1) репродуктивні; 2) пошукові; 3) творчі.

Інсценізація уривка з п'єси Мольєра "Міщанин-шляхтич" учнями Горішньошерівецької ЗОШ І – ІІІ ст. Чернівецької обл. (учитель М.В.Гаврилюк).

Репродуктивні ігри передбачають наявність зразка у вирішенні накресленого грою пізнавального завдання й наслідування цьому зразку. Діяльність учнів у репродуктивних іграх спрямована на вдосконалення знань школярів.

Пошукові ігри передбачають елементи шукань на основі знань, набутих учнями. Характерною ознакою таких ігор є ускладнення навчальних завдань, залучення школярів до діяльності, яка передбачає елементи дослідження. У процесі виконання ігрових завдань учні здійснюють логічні операції: виділяють головне у навчальному матеріалі, визначають поняття, застосовують порівняння, доведення, спростування, узагальнення тощо.

Пошукові ігри готують учнів до наступного виду ігор цієї групи — *творчих*. Творчі літературні ігри передбачають здійснення визначених логічних операцій, прояв творчої активності учнів, уміння узагальнювати й систематизувати набуті знання як у стандартних, так і нестандартних ситуаціях.

Запропонована нами типологія може використовуватись лише за умови послідовного включення ігрових прийомів до навчального процесу. Це означає, що після напрацювання й закріплення у школярів навичок вирішення навчальних завдань у літературних іграх репродуктивного характеру вчитель може звернутися до пошукових, а потім переходити до творчих ігор. Порушення визначеної послідовності спровокує ускладнення ігрової взаємодії або займе у школярів багато часу під час включення до ігрової ситуації.

Наступна типологія літературних ігор зумовлена особливостями навчальної діяльності учнів. Так, залежно від **виду діяльності, що покладена в основу тієї чи іншої літературної гри**, ми виокремлюємо *читацькі, виконавські, інтелектуальні ігри.*

Предметний зміст *читацьких* ігор становлять знання, вміння та навички, набуті учнями під час вивчення художнього твору. Ці ігри моделюються на основі тексту виучуваного твору і спрямовані на розвиток навичок правильного, виразного, уважного читання й розуміння прочитаного. Читацькі ігри можуть бути лексичні й стилістичні. Перші — це літературно-мовленнєві ігри, джерелом яких є як слова з тексту художнього твору, так і інші. Лексичні ігри сприяють формуванню в учнів цілісного уявлення про художній твір, що складається з окремих слів; розвивають творчі здібності; збагачують словниковий запас; привчають до уважного ставлення до художнього слова тощо. Метою стилістичних ігор є дослідження особливостей індивідуального стилю письменника, композиції художнього твору, створення художніх образів тощо.

Виконавські літературні ігри ми поділяємо на рольові та ігри-драматизації. Рольовою літературною грою називається така педагогічна гра, яка відтворює певну ділянку художньої або соціальної дійсності й передбачає рольову поведінку її учасників. Характерною ознакою рольової гри є узагальненість ігрової дії, що збуджує уяву учнів, відкриває можливості для імпровізації, стимулює творчий підхід до вирішення навчальних завдань. Основні структурні елементи рольової гри — сюжет і ролі. Сюжет — це предмет ігрового зображення, послідовність і взаємозв'язок зображуваних подій, їх сукупність, спосіб розкриття теми гри. Сюжет рольових літературних ігор визначається відповідно до змісту навчального матеріалу з літератури (вивчення художнього твору, біографії письменника, теоретико-літературних понять та ін.). Роль — це той образ, в який втілюється учасник рольової гри. Її зміст складає основу рольової гри. Специфіка рольової гри полягає в тому, що діяльність учня наповнюється новим змістом: він займає нову позицію за уявлюваних умов, усі його дії й переживання визначаються роллю, яку він виконує у грі. Саме нова позиція учня (обрати її він може завдяки уявленню себе кимось іншим) і утворює принадність гри та спонукає його подальшу діяльність.

Відповідно до змісту ролі ми поділили рольові літературні ігри на художні та ділові. У перших за учнями закріпляються рольові функції, запозичені з художнього твору, театральної вистави, кінофільму тощо. Скажімо, художніми рольовими іграми на уроках зарубіжної літератури можуть бути такі види робіт, як читання за ролями, словесне малювання, переказ від імені персонажа твору або зі зміною особи, художня розповідь (розповідь учня-літературного героя про себе) та ін. Ділові ігри — це рольові ігри, що побудовані на програванні професійних ролей. У таких літературних іграх учні з необхідними змінами імітують діяльність представників професій, дотичних до словесного мистецтва: письменників, сценаристів, операторів, режисерів, декораторів, журналістів та ін.

Гру-драматизацію у педагогічних дослідженнях вважають різновидом рольової гри, оскільки їх поєднують наявність сюжету й системи ролей. Але, враховуючи істотні ознаки, які розмежовують ці ігри, вважаємо за доцільне виділити їх в окрему групу.

Ми підтримуємо позицію В. Семенова, який визначив такі відмінності рольових ігор та ігор-драматизацій:

- рольова гра розгортається на основі ігрової моделі й має ігровий кодекс, який, однак, не означає жорсткої детермінації дій і поведінки її учасників. Основою ж гри-драматизації є заздалегідь написаний сценарій, який значно обмежує свободу поведінки учасників гри;
- характер ігрових завдань у рольових та іграх-драматизаціях принципово різний. У рольових іграх — це розв'язання певних проблем відтворюваної дійсності, в іграх-драматизаціях на першому плані — ігрове спілкування з метою естетичного впливу на глядачів;
- рольові ігри та ігри-драматизації відрізняються також і мотивацією навчально-ігрової діяльності. Мотив рольової гри лежить у самому процесі вирішення навчально-ігрових завдань, а для учасників гри-драматизації мотивація зумовлена їхнім впливом на глядачів;
- рольова гра охоплює максимальну кількість учасників, тоді як у грі-драматизації більшість із них становлять глядачі. У рольових іграх глядачі відсутні [11, 101 — 103].

Темою гри-драматизації може бути драматичний твір або інсценізація епічного чи ліричного твору. Відповідно до твору, покладеного в основу такої гри, розгортається її сюжет, розподіляються ролі, відбуваються рольові дії, реалізується спілкування між дійовими особами, обговорюється зміст реплік, організується ігрова атмосфера. Драматизація літературного твору може набувати імпровізаційного характеру, коли його зміст творчо інтерпретується учнями, а сюжет і ролі зберігаються повністю. Але найчастіше літературний твір інсценізується дослівно або близько до тексту.

Ігри-драматизації поділяються на інсценізації та театралізації. Під інсценізацією слід розуміти трансформацію тексту літературного твору для його постановки на сцені. За засобами створення розрізняється вербальна й невербальна інсценізації. До невербальних належать інсценізації без словесного тексту, тобто такі, в яких зміст розкривається за допомогою міміки, жестів, виразних рухів. Окрім навичок художньої виразності, які передбачаються в інсценізації, ігри-театралізації вимагають певного ігрового простору, а також деталей костюмів, ігрових атрибутів. Ігри-драматизації удосконалюють техніку читання, сприяють цілісному осягненню засобів словесно-художнього зображення в літературному творі, розвивають уміння характеризувати літературний персонаж у сукупності вербальних і невербальних засобів, збагачують мовну культуру учнів, формують навички колективного спілкування, що ускладнюються естетичними завданнями, тощо.

У загальній класифікації ігрової діяльності *інтелектуальні* ігри належать до ігор із готовими правилами. Головне в них — пізнавально-розумовий зміст. Мотив в інтелектуальних іграх полягає в їхньому змісті, особливо в інтелектуальних емоціях, ігровому мікрокліматі, який спонукає до появи інтелектуальних почуттів: подиву, сумніву, допитливості, упевненості у своїх силах тощо. Мета інтелектуальних ігор — розумове самоутвердження, тому вони можуть бути як індивідуальними, так і колективними. Результатом таких ігор є задоволення від розумового зусилля, подолання труднощів інтелектуального характеру або невдоволення досягнутим. Отже, особливості мотивації, мети, ігрових дій та результату інтелектуальних ігор дають підставу цілеспрямовано використовувати їх у процесі вивчення зарубіжної літератури з метою формування в учнів інтересу до предмета, активізації розумової діяльності, виявлення рівня сформованості знань та умінь, використання набутих знань у нестандартних ситуаціях.

Літературна гра може бути складовою певного етапу уроку, самостійним етапом, окремим уроком, а також покладена в основу системи уроків літератури.

Як було зазначено вище, характерною ознакою гри є наявність уявлюваної ситуації, що визначає роль, виконувану учасником гри. У розгорненому вигляді в іграх із готовими правилами (інтелектуальних) цього не спостерігається. Але ґрунтовний аналіз інтелектуальних ігор, що практикуються у процесі вивчення зарубіжної літератури, привів нас до висновку про існування окремих видів ігор із готовими правилами, в яких можна виділити елементи уявлюваної ситуації. До таких належать інтелектуальні сюжетні завдання, в яких на першому плані елемент розгадування, а водночас зберігаються й елементи уявлюваної ситуації у формі захоплюючого сюжету. На уроках зарубіжної літератури найчастіше ігри цього виду представлені прийомом какографії — розповіддю, записом із навмисними помилками.

Виділяємо ми також і таку групу інтелектуальних ігор, у яких відсутні уявлювані ситуації й ролі, а увага акцентується на самооцінці, інтересі до розумових

зусиль. До таких інтелектуальних ігор належать криптограми, кросворди, чайнворди, ребуси, вікторини тощо.

Окрему групу інтелектуальних ігор складають ігри, в яких інтелектуальні зусилля підпорядковані змаганню. У них мотив діяльності полягає не в процесуальному, а в результативному аспекті. Тобто мотив діяльності цілком переноситься на її результат. На уроках зарубіжної літератури змагальними іграми можуть бути літературні конкурси, вікторини, чемпіонати, турніри, імітації телевізійних передач тощо.

За **засобами організації** ігри поділяються на комунікативні, предметні, із використанням технічних засобів навчання та комбіновані. Літературні ігри, основою яких є спілкування (учень — учитель; учень — учень; учень — група учнів), називаються *комунікативними*. До *предметних* ігор належать такі, в яких використовуються додаткові засоби: дошка, підручники, книги, роздавальний матеріал або інші ігрові атрибути. Ігри *з використанням технічних засобів* поділяються на телевізійні, аудіотехнічні, комп'ютерні. Якщо у літературних іграх поєднуються кілька засобів їх організації, доцільно говорити про комбіновані літературні ігри.

Літературні ігри — це особливий різновид педагогічних ігор, джерело яких — навчальний матеріал із літератури. Вони спрямовані на виховання інтересу до предмета, формування навичок правильного, виразного читання та розуміння прочитаного, організацію самостійної роботи з додатковою літературою, розвиток творчих здібностей тощо.

Ігри на уроках зарубіжної літератури тісно пов'язані з **мовленнєвою діяльністю учнів**. Так, за характером цієї діяльності виокремлюють монологічні, діалогічні та комбіновані ігри. Основою *монологічної* гри є монолог, *діалогічної* — діалог, в іграх *комбінованих* представлені як монологи, так і діалоги.

За кількістю учасників ігри з літератури поділяються на індивідуальні, парні, групові, фронтальні. *Індивідуальні* ігри передбачають самостійне виконання навчального завдання без взаємодії з іншими школярами з безпосередньою або опосередкованою допомогою вчителя. Ігрова взаємодія у *парних* іграх відбувається між двома учасниками, найчастіше сусідами по парті. *Групові* ігри — це ігри, навчальне завдання в яких ставиться для групи школярів. Групові літературні ігри передбачають, що:

- клас поділяється на кілька груп для виконання певних навчальних завдань;
- кожна група отримує конкретне завдання і виконує його разом та під безпосереднім керівництвом учителя або лідера (капітана) групи;
- склад групи формується таким чином, щоб із максимальною ефективністю для учнівського колективу могли реалізуватися можливості кожного члена групи.

Фронтальні ігри передбачають одночасну ігрову взаємодію усіх членів учнівського колективу.

Організація навчально-ігрової діяльності завжди вимагає певної підготовки з боку вчителя-словесника. Він з'ясовує доцільність проведення гри, ретельно обмірковує підготовку до гри та її проведення, прогнозує певні підсумки тощо. З боку учасників підготовка до проведення гри може бути різною: попередня підготовка; підготовка під час гри; ігри-імпровізації (без підготовки). Характер підготовки учнів до впровадження навчально-ігрової діяльності залежить від змісту гри та досвіду учасників у її проведенні.

Літературна гра може бути складовою певного етапу уроку, самостійним етапом, окремим уроком, а також покладена в основу системи уроків літератури.

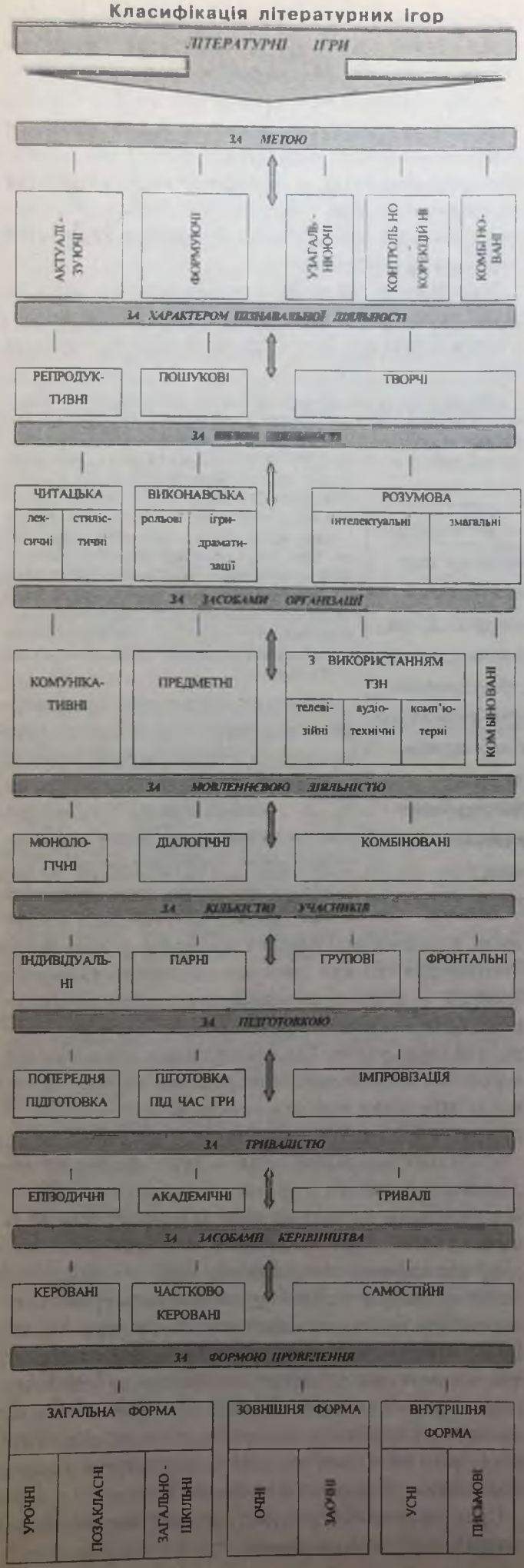
Так, на уроках зарубіжної літератури нерідко практикуються епізодичні ігри. Такою грою можна, наприклад, завершити вивчення літературного твору, узагальнити вивчений матеріал, систематизувати знання учнів, підвести їх до розв'язання нових проблем. Створивши таким чином мотив діяльності, епізодична гра надає місце іншим методам та прийомам навчання. Можливі також випадки використання гри на кількох уроках літератури під час вивчення певної теми. Такі літературні ігри називаються тривалими. Академічна гра — це гра, яка відбувається протягом академічної години (сорок п'ять хвилин).

Різняться літературні ігри й **засобами керівництва**. Якщо гра пропонується учням уперше, вчитель ознайомлює школярів із її правилами, етапами проведення, регламентує кількість учасників, розподіляє ролі, контролює хід гри, підбиває підсумки, оголошує переможців, тобто повністю керує грою. В даному разі йдеться про ігри *керовані*. Якщо літературна гра вже знайома школярам, то окремі функції — дібрати матеріал для гри, розподілити ролі, бути членами журі тощо — вчитель може передати групі учнів. Така літературна гра *частково керована*. Якщо вона добре знайома учням і не вимагає втручання вчителя, говоримо про *самостійні* літературні ігри.

Узагальнивши різноманітні існуючі форми проведення літературних ігор, ми упевнилися в необхідності систематизувати останні за **особливостями їх проведення**. Так, нами були виділені *загальні*, *зовнішні* та *внутрішні* форми проведення літературних ігор. До ігор першої групи належать урочні, позакласні та загальношкільні літературні ігри. Залежно від наявності або відсутності ігрового елементу, якого стосується зміст гри, ми виділяємо ігри зовнішньої форми (очні та заочні). Внутрішню форму визначають особливості мовленнєвого викладу літературної гри. Скажімо, ігри з літератури можуть відбуватися і в усній, і в писемній формі.

Представимо обґрунтовану класифікацію літературних ігор у вигляді схеми.

Класифікація літературних ігор

Поданий розподіл літературних ігор є спробою узагальнити й систематизувати відомі в методиці літератури навчальні ігри. Запропонована класифікація сприятиме кращій орієнтації вчителів-словесників у видовому розмаїтті ігрових об'єктів, їх усвідомленому використанню у процесі вивчення зарубіжної літератури та дасть змогу виявити особливості застосування навчально-ігрової діяльності учнів на всіх етапах вивчення художнього твору з урахуванням його жанрової приналежності.

Література

1. Белова О. И. Игра на уроках литературы как средство творческой активности школьников: Автореф. дис... канд пед. наук: 13.00.02 /Ленинградский гос. пед. ин-т им. А. И. Герцена. — Л., 1984. — 18 с.

2. Білецький Д. М. Літературні ігри в школі // Українська мова і література в школі. — 1963. — № 4. — С. 40 — 44.

3. Гинзбург Л. Занимательно о литературе: Пособие. — Фрунзе, 1990. — С. 104 —135.

4. Захарук Д. В. Ігри з літератури. — Вид. 2-е, змінене і переробл. — К.: Рад. школа, 1970. — 222 с.

5. Карсалова Е. В. Методические основы руководства читательской деятельностью на уроках литературы в средних и старших классах: Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Научно-исследовательский ин-т общего среднего образования АПН СССР. — М., 1991. — 41 с.

6. Македон Т. А. Сценическо-игровая деятельность на уроках литературы в средних классах как средство углубления восприятия художественного произведения: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Российская академия образования. Ин-т общеобразовательных школ. — М., 1994. –18 с.

7. Мартинець А. Літературні ігри. 5 клас. — Галич: ТзОВ "Галицька друкарня". — 1999. — 69 с.

8. Ніколенко О. М., Куцевол О. М. Сучасний урок зарубіжної літератури: Посібник для вчителя. — К.: Видавничий центр "Академія", 2003. — 288 с.

9. Пранцова Г. В. Использование игры для активизации мышления учащихся // Поиск новых путей: Из опыта работы. — М.: Просвещение, 1990. — С.59 — 65.

10. Тихомирова И. И. Чтение детей — эмоциональный тренинг: Методическое пособие /НГОДБ. — Н. Новгород. 1998. — 57 с.

11. Форми навчання в школі: Кн. для вчителя / Ю. І. Мальований, В. Є. Римаренко, Л. П. Вороніна та ін.; за ред. Ю. І. Мальованого. — К.: Освіта, 1992. — 160 с.

12. Юрченко З. В. Ігрові методики розвитку художньо-словесних здібностей учнів 5 —11-х класів // Практична психологія та соціальна робота. — 2000. — № 2. — С. 9 —12.

А. О. Мельник,
старший викладач,
Київ